

1. ויקרא פרק כה

(יד) וכי תמקרו ממקור לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו:
(טו) במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואת ימך לך:
(טז) לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעט מקנתו כי מספר תבואת הוא מכר לך:
(יז) **ולא תונו איש את עמיתו ויראת מא-להיך כי אני ה' א-להיכם:**
(יח) ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו ועשיתם אתם וישבתם על הארץ לבטח:
(יט) ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה:

מחירופיו וישליך המשא על המחרף, זהו דרך הטובים שבבני אדם. ויש לנו ללמוד דבר זה, שמותר לנו לענות כסיל, לפי הדומה, מאשר התירה התורה הבא במחירת להקדים ולהורגו, שאין ספק שלא נתחייב האדם לסבול הנזקין מיד חבירו, כי יש לו רשות להנצל מידו, וכמו כן מדברי פיהו אשר מלא מרמות ותוך, בכל דבר שהוא יכול להנצל ממנו. **ואולם יש כת מבני אדם שעולה חסידותם כל כך שלא ירצו להכניס עצמם בהוראה זו להשיב חורפיהם דבר, פן יגבר עליהם הכעס ויתפשטו בענין יותר מדי, ועליהם אמרו זכרונם לברכה: הנעלבין ואינם עולבין, שומעין חרפתם ואינם משיבין, עליהם הכתוב אומר: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".**

4. אלשיך על ויקרא פרק כה פסוק יז

...או שיעור הכתוב, הלא באונאת דברים תחשוב כי בכבוד חברך אתה נוגע, ולא כן הוא כי הלא "ויראת מא-להיך", כי בכבוד א-להיך אתה נוגע, כי הלא אני ה' א-להיכם א-להי שניכם, כי גם נפשו חלק אלוה ממעל כמוך, ונמצאת נוגע במה שהוא חלק מאתי ומבזה מי שאני מכנה א-להותי עליו עמך, כי א-להיכם אני כאחת שלך ושלו.

5. רש"ר הירש ויקרא פרק כה פסוק יז

כי אני ה' א-להיכם - אזהרה זו פונה אל כל בני החברה הלאומית: אל יונו איש את עמיתו, וכל יחיד יירא מאלוהיו. ידע, שעניני ה' ואוזניו אל כל יחיד, וה' גם אלוהי כל אחיו. והרי זו המסקנה הישירה מהלכות שמיטה ויובל ביחס לחיים המשותפים של הבריות בארץ. בזכותן שם ה' נזכר בכל חיי המסחר, והמחשבה שגורה בלב הבריות, שכולם כאחד שרויים על אדמת ה'. כולם מתהלכים בארץ ה', ושם ה' הוא אדון לכל הנכסים, וכמס כניעה הוא דורש, ששלטונו יתגשם בכל מהלך החיים. **ומחשבה זו גוררת את המחשבה התאומה, שעין ה' צופיה בכל חיי הבריות זה עם זה, כי אין ה' יושב רק במקדש, אלא הוא שוכן בקרב העם ומברך את משאו ואת מתנו, אך אין ברכת ה' שורה, אלא אם כן המשא והמתן של הכל עם הכל מצמיח ישועה לכל. הברכה תלויה בכך, שאין אחד מאנה ומצער את חברו, שאין אחד מנצל את המעמד שזכה בו כדי לקפח את חברו, כי אין הברכה שורה אלא אם כן אמת כל האמיתות מתגשמת בחיי כל אדם וכל העם - "כי אני ה' א-להיכם".**

6. מי מרום נימוקי המקראות פרשת בהר

הנה כמו שמצינו בבעלי חיים שיש בהם תכונה של כוונה להזיק מבלי שיהיה להם רווח מזה, כן גם האדם יש בו תכונה כזאת שרוצה להזיק לזולתו, מבלי שתהיה לו שום תועלת בזה, וכשם שיש לו רצון לעצם הטוב, כן יש לו רצון לעצם הרע. ואם אמנם הכח הזה אינו ניכר אצל האדם, וגם הוא בעצמו אינו מרגיש בו, אין זה אלא מחמת רוב מהירותו שעובר ומתעלם כהרף עין, אבל כשיבדוק את עצמו בדיקה יסודית ב"חורים ובסדקים", ימצא שהכח הזה מושרש בקרבו. אולם בזמן שאין האדם מתבונן על תכונותיו ומידותיו, אז יכול להטעות את עצמו ולחשוב שאינו מכוין כלל לחבל וכל כוונתו אך לטובה ולתקון, וזה עצמו גורם לו שיחבל ויזיק לזולתו, שכן תכונתו הרעה היא שמסייעת לו בזה. וכדי להיפטר מן התכונה הרעה הזו, ישנה רק עצה אחת ויחידה, והיא היראה והפחד מפני ה', שכן היראה והפחד מפיגים כל רצון בלתי טהור וכל מדה בלתי נכונה איזו שהיא, וכמו שאנו רואים בחוש שכאשר בא לאדם איזה פחד, מתבטלים ממנו כל רצונותיו ומגמותיו והיו כלא היו. זהו: **"ולא תונו איש את עמיתו ויראת מא-להיך"**, היינו שעל ידי זה שתתמלאו ביראה ופחד מפני ה' ועוזו והדר גאונו, יתבטלו מכם כל המידות הרעות, וכל התכונה שלכם תהיה באמת רק לטובה ולברכה.

2. רש"י ויקרא שפרק כה פסוק יז

(יז) **ולא תונו איש את עמיתו** - כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו, לא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ. ואם תאמר, מי יודע אם נתכוונתי לרעה? לכך נאמר: "ויראת מא-להיך", היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו "ויראת מא-להיך":

3. ספר החינוך מצוה שלח

שלא להונות אחד מישראל בדברים, כלומר שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערוהו ואין בו כח להעזר מהם... שורש מצוה זו ידוע, כי הוא לתת שלום בין הבריות, וגדול השלום שבו הברכה מצויה בעולם, וקשה המחלוקת... מדיני המצוה, כמה אזהרות וכמה זירוזין שהזהירונו זכרונם לברכה בענין זה שלא להכאיב הבריות בשום דבר ולא לביישם, והפליגו בדבר עד שאמרו שלא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים. וראוי להזהר שאפילו ברמז דבריו לא יהי נשמע חירוף לבני אדם, כי התורה הקפידה הרבה באונאת הדברים, לפי שהוא דבר קשה מאד ללב הבריות. והרבה מבני אדם יקפידו עליהן יותר מן הממון, וכמו שאמרו זכרונם לברכה: גדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שבאונאת דברים הוא אומר: "ויראת מא-להיך" וגו'. **ולא יהיה באפשר לכתוב פרט כל הדברים שיש בהן צער לבריות, אבל כל אחד צריך להזהר כפי מה שיראה, כי השם ברוך הוא הוא יודע כל פסיעותיו וכל רמיזותיו, כי האדם יראה לעינים והוא יראה ללבב. וכמה מעשים כתבו לנו זכרונם לברכה במדרשים ללמד על זה מוסר, ועיקר הענין בפרק רביעי ממציעא. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות, ואפילו בקטנים ראוי להזהר שלא להכאיבן בדברים יותר מדי, זולתי במה שצריכין הרבה כדי שיקחו מוסר, ואפילו בבני ובנותיו ובני ביתו של אדם, והמיקל בהם שלא לצערן בענינים אלה - ימצא חיים ברכה וכבוד. ועובר על זה והכאיב את חברו בדברים, באותן שפירשו חכמים זכרונם לברכה בבעל תשובה ובחולה ובכיוצא בהן - עבר על לאו זה, אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה, וכמה מלקיות מבלי רצועה של עגל ביד האדון המצוה על זה, יתברך ויתעלה.**

ואולם לפי הדומה, אין במשמע שאם בא ישראל אחד והתחיל והרשיע לצער חברו בדברים הרעים שלא יענה השומע, שאי אפשר להיות האדם כאבן שאין לה הופכים, ועוד שיהיה בשתיקתו כמודה על החירופין, ובאמת לא תצוה התורה להיות האדם כאבן שותק למחרפיו כמו למברכיו, אבל תצוה אותו שנתרחק מן המדה הזאת, ושלא נתחיל להתקוטט ולחרף בני אדם, ובכן ינצל אדם מכל זה, כי מי שאינו בעל קטטה לא יחרפוהו בני אדם, זולתי השוטים הגמורים, ואין לתת לב על השוטים. ואם אולי יכריחנו מחרף מבני אדם להשיב על דבריו, ראוי לחכם שישב לו דרך סלסול ונעימות ולא יכעס הרבה, כי כעס בחיק כסילים ינות, וינצל עצמו אל השומעים